

Biserica din Părhăuți – Suceava, ctitorie a marelui logofăt Gavril Troțușanu

*Prof. Mihai Bocancea,
sat Părhăuți – comuna Todirești, județul Suceava*

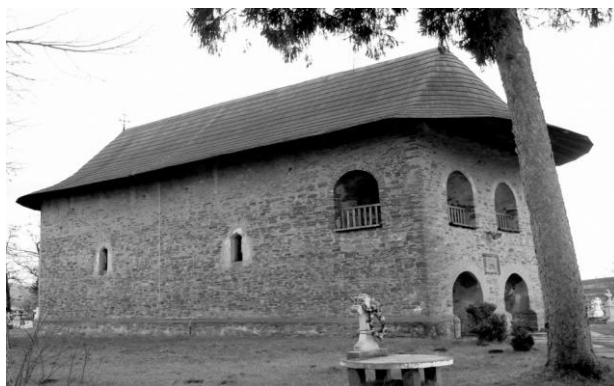
Abstract: *Marele boier Gavril Troțușanu, care a îndeplinit înalte dregătorii în sfatul domnesc al Moldovei timp de aproape 40 de ani, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, cunoscător de carte și influențat de Renaștere, este ctitorul Bisericii cu hramul „Duminica Tuturor Sfinților” din Părhăuți, zidită în 1522. Această biserică, monument arhitectonic și de artă face trecerea de la arhitectura bisericilor lui Ștefan cel Mare și Sfânt, la cea a lui Petru Rareș. Este zidită din piatră, pictată în interior, cu influențe renascentiste și netencuită în exterior. Pentru prima dată aici apare în partea de vest un pridvor, care în partea superioară adăpostește clopotnița, despărțite printr-un tavan și care fac corp comun cu biserica. Academicianul Virgil Vătășianu spune că această biserică „are ceva din măreția piramelor din Egipt” iar doamna prof. univ. dr. Manuela Cernat arată că „este un monument absolut extraordinar și extrem de prețios prin pictura renascentistă”.*

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, în Moldova de Nord, voievozii și marii boieri, în primul rând cei ce îndeplineau înalte dregătorii în sfatul domnesc, continuă obiceiul cunoscutului voievod Ștefan cel Mare și Sfânt de a înălța locașuri creștine din piatră și cărămizi.

Urmașii lui Ștefan voievod au ridicat biserici și mănăstiri care astăzi sunt considerate monumente istorice de mare valoare: Biserica de la Reuseni, a fost începută de Ștefan cel Mare și Sfânt (1503) și terminată de fiul său Bogdan cel Orb (1504); Biserica *Sfântul Gheorghe* din Suceava (care adăpostește moaștele Sfântului Ioan cel Nou) a fost începută de Bogdan cel Orb (1514) și terminată de Ștefănița Vodă (1522), care a ctitorit și Biserica domnească de la Dorohoi; de asemenea, Petru Rareș, în timpul celor două domnii, a fost ctitorul cunoscutelor mănăstiri Probota (1527-1532) și Moldovița (1532), precum și biserica *Adormirea Maicii Domnului* de la Baia (1532).

Marii boieri, cu încuviințarea domnilor, au ridicat mai multe biserici în această parte a Moldovei, în prima jumătate a acestui secol: Luca Arbure – Biserica de la Arbore (1503), Gavril Troțușan – Biserica de la Părhăuți (1522), Toader Bubuiog – Mănăstirea Humorului (1530) și alții. Unul dintre marii boieri care a îndeplinit la curtea domnească din Suceava, înalte dregătorii, timp de 40 de ani a fost Gavril Troțușan, despre care se spune că este originar de pe valea Troțușului, de pe lângă Borzești, unde bunicul său a

ridicat o biserică, apare pentru prima dată, în funcția de spătar (1500-1503) în vremea lui Ștefan cel Mare, apoi în cea de vistier și, în continuare, mare logofăt. În 1541, la 11 martie, i s-a tăiat capul din porunca lui Petru Rareș, considerându-l hiclean (trădător).

Biserica din Părhăuți văzută din N-V și din N-E

Acest mare boier a stăpânit mai multe sate în partea de N-V a orașului Suceava, între care amintim: Berindești (astăzi dispărut), Costâna, Părhăuți și Todirești. A mai avut în proprietate satul Dumbrăvița, mai jos de Baia și via de la Cotnari, așa cum rezultă din uricul din 7 martie 1531, semnat la Vaslui de voievodul Petru Rareș. Și-a stabilit curtea domnească la Părhăuți. Astăzi localnicii numesc acest loc „Pe beci”. A fost căsătorit cu Ana, fiica cea mai mică a lui Luca Arbure, fiind și vecini cu proprietățile. Nu a avut copii.

În 1522 ridică biserica monumentală, din piatră, la Părhăuți, care să servească ca loc de închinat familiei sale și locuitorilor din satele pe care le stăpânea, precum și ca necropolă.

În Istoria Bisericii Românești, vol. I, Nicolae Iorga nota: „De la Gavril Troțușanul, alt boier a lui Ștefan cel Tânăr, este biserica din Părhăuți, asemenea cu cea de la Borzești, a bunicului său(...)”.

Biserica are următoarele dimensiuni: lungimea - 25,60 m, lățimea externă - 9 m, lățimea internă - 6 m și înălțimea zidului de piatră - 9,80 m. Este acoperită cu șindrila (draniță) și nu are turle fiindcă este ctitorită de un boier.

Pereții foarte groși și netencuiți în exterior exprimă: „învolverarea epocii lui Ștefăniță Vodă (1517-1527), când lupta dintre domnie și partidele boierești îmbracă forme dramatic-violente” (Vasile Drăguț).

Construcția a necesitat un volum important de materiale și muncă, dacă ținem cont că academicianul Virgil Vătășianu a spus că „această biserică are ceva din măreția piramidelor din Egipt”. Istoricul Nicolae Grămadă, în 1959, nota: „Credem că facem o operă de dreptate târzie, când afirmăm, că alături de ctitorul menționat în pisanie trebuie socotit și ctitorul anonim - comunitatea satească. Stăpânul satului în condițiile orânduirii feudale va fi avut inițiativa construirii bisericii, va fi căutat arhitectul constructor, va fi supravegheat lucrările de construcție, dar transportul materialelor, uneori de la mari depărtări l-au făcut sătenii, care au dat și mâna de lucru și care au contribuit și cu o parte din banii pentru plata meseriașilor zidari și a unor materiale de construcție. Sătenii au prestat munca aceasta de bună voie, însuflețiți de căldura credinței lor adânci”.

Din punct de vedere arhitectural se face trecerea de la stilul bisericilor din Reuseni și Arbore, care au în partea de vest o ieșire a zidurilor laterale, la stilul bisericilor din vremea lui Petru Rareș. La biserica din Părhăuți apare, pentru prima dată, pridvorul din piatră situat în partea de vest, de formă neobișnuită până atunci, unde în partea superioară adăpostește clopotnița, în care se ajunge cu ajutorul unei scări în formă de melc, cu 15 trepte, zidită în interiorul peretelui din partea de S-V, care a fost îngroșat în acest scop.

Spunem că biserica din Părhăuți face trecerea spre stilul bisericilor construite de Petru Rareș, deoarece biserica *Adormirea Maicii Domnului* de la Baia, seamănă atât de mult cu cea de la Părhăuți, încât se pare că este o copie apropiată a acesteia.

Din pridvor se intră în pronaos printr-o ușă joasă, care nu depășește un stat de om, apoi în naos și în continuare în altar, care este despărțit de naos printr-o frumoasă catapeteasmă.

Biserica care are hramul în *Duminica Tuturor Sfinților* a fost sfințită, așa după cum este consemnat în pisania aflată deasupra arcadelor pridvorului, la data de 15 iunie 1522. Credem că pentru Gavril Troțușan, bucuria acestui eveniment nu a fost deplină, deoarece din decembrie 1521 era văduv.

După unii critici de artă, biserica a fost pictată în interior în jurul anului 1530. Pictura interioară în care sunt și ecouri ale Renașterii, reprezintă scene din Vechiul și Noul Testament, figurile a numeroși sfinți și sfinte, precum și unele dintre sinoadele bisericii creștine. Această pictură se aseamănă în bună parte cu cea de la Biserica *Sfântul Gheorghe* din Suceava. În naos, pe peretele despărțitor de pronaos, spre sud se află tabloul votiv al ctitorului.

În urma campaniilor poloneze, în Moldova, din 1689 și 1691, precum și a invaziilor tătărești din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, satul și biserica din Părhăuți, la fel ca toate celelalte sate din zona Sucevei au suferit grele pierderi.

În timpul stăpânirii austriece, prigoana împotriva bisericii ortodoxe s-a intensificat, perioadă când și biserica din Părhăuți a avut mult de suferit. A stat mai mult de o sută de ani fără acoperiș și infiltrațiile fie din apa de ploaie sau din topirea zăpezilor pătrunse, în primul rând, în bolțile din naos și pronaos, au făcut ca tencuiala cu tot cu pictură să se desprindă și să cadă sau să se deterioreze.

Această biserică a fost vizitată de-a lungul timpului de mari personalități ale culturii românești, între care amintim: Simion Florea Marian, Nicolae Iorga, Simion Reli, Leca Morariu, Petru Comarnescu, Nicolae Grămadă, Virgil Vătășianu, Vasile Drăguț și alții, care în operele lor au făcut aprecieri deosebite acestui monument istoric de artă și arhitectură, situându-l între cele mai importante.

Deoarece biserica necesită o consolidare și o restaurare urgentă, în anul 2008 s-au făcut săpături arheologice în interiorul și exteriorul bisericii. S-a constatat că fundația este foarte solidă, având o adâncime de circa 2 m și o grosime de aceleași dimensiuni. În interior s-au găsit 17 morminte, între care și a Anei Trotușanu, soția ctitorului, a mamei sale și a unor rude. Toate aceste morminte au fost jefuite în timpul invaziilor străine. Nu s-a găsit mormântul lui Gavril Trotușan, ctitorul bisericii. În exteriorul bisericii, în apropierea zidurilor se găsesc urmele unuia dintre cele mai mari cimitire medievale din Moldova.

Este unul dintre cele mai importante monumente de arhitectură și de artă, despre care doamna profesor universitar dr. Manuela Cernat spunea: „Biserica de la Părhăuți este un monument absolut extraordinar(...), un monument extrem de prețios prin pictura renascentistă, ceea ce ne așează în același plan cu Italia și Franța acelor epoci”.

Cunoscându-se starea actuală de degradare, considerăm că sunt necesare urgente lucrări de restaurare și consolidare a acestei biserici. S-au făcut multe eforturi în această direcție, dar au rămas deocamdată fără un rezultat pozitiv, ca de exemplu, TVR1 prin emisiunea „Restaurare” din anul 2009, a dat un puternic semnal de alarmă în acest sens.